

OPROEP TOT EEN
AMBITIEUS LEESOFFENSIEF

de Leescoalitie

De Leescoalitie:

Stichting Collectieve
Propaganda van het
Nederlandse Boek

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

KB } nationale
bibliotheek

Voor dit manifest stemden wij af met de PO-Raad, de VO-Raad, de Taalunie, de Schrijverscentrale, De Schoolschrijver, Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, KNAW, SLO, Ouders & Onderwijs, LAKS en de SER, die de strekking van dit manifest ondersteunen.

Mede-ondertekenaars:

de
Schrijvers
centrale

SER

taal:
unie

slo / een doordacht curriculum
dat doen we *samen*

Oproep tot een ambitieus leesoffensief

I Het gaat niet goed met lezen in Nederland

Voor de ontwikkeling van mensen en hun kansen op een leven vol mogelijkheden is een goede leesvaardigheid onmisbaar. Iedereen weet dat en toch wordt het belang van goed kunnen lezen nog vaak onderschat. Mensen vergeten weleens dat niemand als lezer geboren wordt, maar dat er goed leesonderwijs en goede rolmodellen nodig zijn om lezer te worden. Dat is helaas nog niet vanzelfsprekend. Inmiddels telt Nederland 2,5 miljoen mensen die onvoldoende leesvaardig zijn om succesvol deel te nemen aan onze samenleving. Wie goed kan lezen, kan zich nauwelijks voorstellen wat het betekent geen bewegwijzering of de bijsluiter bij een medicijn te kunnen lezen of nauwelijks internet en sociale media te kunnen gebruiken.

In het onderwijs besteden leraren vanaf groep 1 veel tijd aan lezen en taal. Voor hen is het telkens weer bijzonder om leerlingen in te wijden in de wereld van het schrift en te zien hoe ze erdoor gegrepen worden, door letters, woorden, zinnen en verhalen.

Helaas zijn er in ons welvarende land leerlingen die niet of nauwelijks kunnen meekomen en al vroeg op achterstand komen. Wij weten uit verschillende recente rapporten* dat het niet goed gaat met het lezen in Nederland. Uit het internationale peilingsonderzoek PISA blijkt bijvoorbeeld dat een kwart van onze 15-jarigen onvoldoende leesvaardig is om zelfstandig mee te doen aan de maatschappij. Bovendien is het leesplezier van Nederlandse leerlingen het laagste ter wereld: ze vinden lezen geen plezierige, interessante of zinnige bezigheid en het merendeel leest alleen als het moet. Ondanks alle inspanningen van scholen en tal van leesbevorderingsorganisaties verslechtert de leesvaardigheid van Nederlandse leerlingen. Vooral jongens, leerlingen in het vmbo en het mbo en leerlingen met een migratieachtergrond blijven achter. Hun leesmotivatie is vaak laag.

Hoe kan dit gebeuren? Deels komt het door de bagage die leerlingen van huis uit mee krijgen. Wie opgroeit in een taalarm gezin, waarin (voor)lezen niet gangbaar is en de stimulans om te praten en van gedachten te wisselen en te genieten van taal en lezen klein is, begint al op achterstand. Deze kinderen en jongeren missen de broodnodige talige basis en kennis van de wereld die nodig zijn om goed te leren lezen. Lezen op school wordt voor hen steeds meer een vervelende plicht, lastige teksten vermijden ze en boeken lezen, daar zien ze tegenop. Dat is een probleem, want om beter te worden in lezen moet je veel lezen. Maar het probleem ligt breder en treft meer mensen. In alle groepen van de samenleving neemt het vermogen diep en geconcentreerd te lezen, de vaardigheid om complexe(re) teksten te doorgronden en kritisch te kunnen beoordelen, af, terwijl excellentie in lezen steeds minder voorkomt.

Hoe kan het dat zoveel mensen al vroeg een taalachterstand hebben en daardoor geen gelijke kansen voor een soepele schoolloopbaan en later mogelijkheden op de arbeidsmarkt? Schort er iets aan ons beleid? Beschouwen we lezen en taal te veel en te vaak als iets dat er vanzelf is en geen aandacht behoeft? Onderkennen we wel voldoende de maatschappelijke en culturele waarde van taal, lezen en leesvaardigheid? Dat zijn grote vragen, die we moeten beantwoorden om te komen tot een stevig en samenhangend taal- en leesbeleid en een gestructureerde, doelgerichte aanpak van de leesproblematiek. Wat we weten is dat we ons onvoldoende bekommeren om onze moedertaal. Wat we weten is dat niet alle scholen en leraren voldoende toegerust zijn om effectieve leesinstructie te geven en leesplezier bij leerlingen te stimuleren. Wat we weten is dat de nieuwe generatie ouders de eerste

Lezers
worden
gemaakt,
niet
geboren

online generatie is en minder geneigd tot geconcentreerd en diep lezen. Kortom, zijn we ons voldoende bewust van het belang van onze taal en een goede leesvaardigheid voor onze samenleving?

II Lezen is een basisbehoefte

Als de leesvaardigheid in onze samenleving verslechtert, heeft dat nadelige gevolgen voor de economie, voor de gezondheid en het levensgeluk van mensen, voor hun kansen en hun rol als mondige en betrokken burgers in een democratisch bestuurd land, en niet in de laatste plaats voor hun culturele ontwikkeling. Al die zaken samen vormen het vitale weefsel van onze samenleving en bepalen de kracht en gezondheid ervan. Bepalen ook hoe er vanuit het buitenland naar ons wordt gekeken, want hoe hoogwaardig is onze beroepsbevolking, hoe sterk zijn onze universiteiten, hoe flexibel, innovatief en creatief zijn onze diensten- en cultuursector? Hoe aantrekkelijk is kortom ons land.

Goed kunnen lezen is van letterlijk kapitale betekenis voor onze economie, voor het creëren van een goed opgeleide beroepsbevolking die de uitdagingen van de 21e eeuw aankan. Goed kunnen lezen is ook van vitaal belang voor het functioneren van onze democratie. Goede lezers weten zich staande te houden in een wereld van echt nieuws en nepnieuws en kunnen teksten kritisch wegen.

Goed kunnen lezen ten slotte kan je leven verrijken. Recent, in de eerste heftige periode van COVID-19 spraken veel mensen, politici en bestuurders met liefde en waardering over boeken. De hectiek van het leven stakte en verdween in de rust en ontspanning van het lezen. Boeken, zo klonk het vaak, hebben de bijzondere eigenschap ons te verbinden en te verzoenen met ons lot. Boeken, fictie vooral, helpen ons bovendien om ons te verbinden met anderen, ons in te leven in mensen met andere levens, andere gedachten en andere overtuigingen. Al lezend verruimen we ons perspectief op de wereld en elkaar – en dat is in een diverse samenleving van grote waarde. De vraag is nu of we die waardering voor lezen vast kunnen blijven houden, ook omdat deze actualiteit extra aanleiding geeft voor versterking van het leesonderwijs: corona heeft immers achterstanden in het onderwijs doen toenemen.

Een goede leesvaardigheid is een basisbehoefte, zowel persoonlijk als maatschappelijk. Lezen ontsluit werelden, geeft heel onze bevolking kansen. In Nederland moet iedereen de kans krijgen voldoende leesvaardig te worden. Dat is steeds minder het geval. We bevinden ons op een glijdende schaal en alleen actief en stevig leesbeleid kan het tij keren. Alleen zo kunnen we voorkomen dat steeds meer mensen buiten de boot vallen en het weefsel van onze samenleving gaat rafelen. Hieronder geven wij een schets van wat ons als Leescoalitie voor ogen staat.**

III Het is tijd voor gezamenlijke actie

Na alle alarmerende geluiden in rapporten en analyses van de afgelopen jaren is het tijd voor gezamenlijke actie, voor de ontwikkeling van een breed gedragen en samenhangend leesbeleid waarin alle leeftijden en alle relevante groepen welomschreven aandacht krijgen. Er zijn zeer goed functionerende leesbevorderingsorganisaties die samen werken aan acties om specifieke doelgroepen te bereiken. Scholen op alle niveaus werken met grote toewijding aan heldere leerlijnen en leesonderwijs. Er zijn talloze initiatieven, duizend goede bedoelingen, een lappendeken van maatregelen, acties, websites, een veelheid aan betrokken en toegewijde vrijwilligers, er zijn ouders, oma's en opa's, leesambassadeurs en leesconsulenten. Het is helaas nog niet genoeg. Wat ontbreekt is een gevoel van urgentie en noodzaak om met elkaar echt hoge ambities te stellen. Wat ontbreekt is samenhang in het leesbeleid, van vruchtbare strategische interdepartementale samenwerking tussen de Onderwijs- en Cultuurpoot van het ministerie van ocw tot en met samenwerking op de werkvloer, tussen scholen en hun partners (zoals jeugdgezondheidszorg) en leesbevorderingsorganisaties. Wat ontbreekt is een overkoepelende visie en duidelijke prioritering van doelen.

Kunnen
lezen
is een
mensen-
recht

Juist deze tijd vraagt om lees- vaardig- heid

De Leescoalitie roept daarom alle onderwijs- en leesbevorderingsorganisaties, en iedereen die zich inzet voor lezen, op tot een Leesoffensief. Alleen samen kunnen wij het tijd nemen.

Het Leesoffensief zien wij als een beweging van onderwijs-, leesbevorderings- en andere relevante maatschappelijke organisaties die het belang van lezen maatschappelijk en politiek agenderen vanuit een gezamenlijk gedragen visie. Wij spreken nadrukkelijk de politiek aan op haar verantwoordelijkheid om iedereen gelijke kansen te bieden en daarom extra in te zetten op goed leesonderwijs en leesbevordering voor alle inwoners van Nederland.

We gaan er samen voor zorgen dat het belang van lezen op ieders netvlies staat. Samen willen we een overkoepelende visie voor de lange termijn formuleren met heldere prioriteiten. Doel is een doorgaande leerlijn waarin de ontwikkeling van leesvaardigheid en leesmotivatie hand in hand gaan. Het is essentieel dat mensen kunnen lezen, willen lezen en idealiter excelleren in lezen. Dat zijn hoge ambities, maar gezien het cruciale belang van lezen geen ambities om op af te dingen.

Het is hoog tijd dat onze volksvertegenwoordiging met overtuiging een vuist maakt voor lezen in Nederland. Dit is dus ook een oproep aan de politiek om extra aandacht en middelen en extra daadkracht.

IV Visie op de toekomst

Lezers worden gemaakt, niet geboren. Het Leesoffensief heeft als uitgangspunt dat alle inwoners van Nederland een goede leesvaardigheid ontwikkelen. Lezen, goed kunnen lezen, zou kabinetsbreed beleid moeten zijn.

Een plan van aanpak vraagt om een visie op de toekomst. Wat heeft nu prioriteit en wat willen we op langere termijn bereiken? Om dat scherp te kunnen formuleren moeten we weten wat er allemaal al gebeurt om het lezen in Nederland te bevorderen en wat wel en wat niet of onvoldoende werkt. Wat zijn goede voorbeelden? Wat verdient versterking, verbetering of extra inzet? Hoe zorgen we dat onze leesdidactiek wordt aangepast en wat vraagt dit van (bij)scholing en opleiding van leraren? Hoe kunnen we groepen die nu aan de zijlijn staan toch bereiken en hoe kunnen we zo vroeg mogelijk ingrijpen om mensen te winnen en te motiveren voor lezen? Hoe brengen we het plezier in het lezen terug op onze scholen? Allemaal vragen die we werkenderwijs gaan beantwoorden. En uiteraard zoeken we naar de meest effectieve middelen om zoveel mogelijk mensen te bereiken en meten we de impact van wat we doen, zodat we waar nodig kunnen bijsturen.

Een plan van aanpak vraagt bovenal om stippen aan de horizon, ambities die we willen realiseren. Hieronder staat ons boodschappenlijstje voor de komende jaren: stevige ambities met concrete doelen om ze te verwezenlijken. Daarbij huldigen we als motto: Lezen is voor iedereen. Fors investeren in beter leesonderwijs is nu nodig. Het gaat niet vanzelf.

1. Elke leerling verlaat de school (po, vo en mbo) met voldoende leesniveau. Focus speciaal op groepen die het hardst achterblijven (jongens, vmbo, mbo, jongeren met een migratieachtergrond, laaggeletterde volwassenen). Zorg voor samenhangend beleid en extra investeringen in leesonderwijs, leesbevordering en bestrijding laaggeletterdheid en zorg voor politieke borging op rijks-, provinciaal en lokaal niveau. En toon daarbij ambitie. Weliswaar verlaten de meeste kinderen in Nederland de basisschool op het fundamentele niveau 1F, en haalt 78 % het streefniveau van 2F, we zien dat dit niet voldoende garantie is om op de middelbare school goed te kunnen blijven presteren. We streven naar een situatie waarin alle leerlingen het 1F niveau behalen en een zo hoog mogelijk percentage 2F, ook bij leerlingen die uitstromen naar het VMBO. Hiervoor zijn forse investeringen nodig.

a. Zorg dat leerlingen zonder taalachterstand aan de basisschool beginnen door te investeren in taal en voorlezen via vroeg- en voorschoolse educatie, ouderprogramma's

Goed lezen versterkt onze samenleving

- en door inzet op taalstimulering bij ouders en pasgeborenen door consultatiebureaus.
- b. Richt extra aandacht op laaggeletterde ouders door lessen in taal- en leesvaardigheid (verbinding preventie en curatie). De SER bepleitte in haar advies in 2019 dat een verdubbeling van het budget nodig is voor een adequate aanpak van laaggeletterdheid bij volwassenen.
 - c. Iedere school en kinderopvanglocatie heeft een leesbeleid, waarin tijd voor (voor)lezen de basis vormt, en voert dit uit.
 - d. Iedere school, van po tot en met pabo, heeft een rijke leesomgeving en heeft een goede schoolbibliotheek (of voorziet in een gevarieerd boekenaanbod door structurele samenwerking met de lokale bibliotheek).
 - e. Het curriculum kenmerkt zich door hoge ambities voor lees- en taalbevordering.
 - f. Scholen versterken de leesmotivatie van leerlingen door het juiste boek op het juiste moment aan te bieden. Betrek daarbij uitgevers, festivals, bibliotheken, boekhandels, leesbevorderaars en sluit aan bij de belevingswereld van leerlingen, en betrek vooral ook de jonge lezers zelf.

2. Alle (aanstaande) leraren (van po tot pabo) en onderwijsassistenten zijn voldoende toegerust om goed en motiverend leesonderwijs te geven; pedagogisch medewerkers weten hoe ze leesbevorderend moeten werken.

- a. In het leesonderwijs staan leesplezier en leesvaardigheid centraal. Leraren laten met uitdagend onderwijs leerlingen ervaren dat lezen geen plicht of verplichting is, maar een recht dat kansen biedt en leuk en spannend is.
- b. Het belang van (voor)lezen moet nog hoger op de agenda van pabo's en lerarenopleidingen. Ze leiden de leraren van de toekomst op en die moeten van dat belang doordrongen zijn en weten hoe ze leerlingen warm kunnen krijgen voor lezen.
- c. Leraren verbinden het bijbrengen van tekstbegrip aan betekenisvol onderwijs: lezen met als doel iets te weten te komen over onderwerpen.
- d. Ontsluit en deel effectief gebleken lesideeën en -praktijken en betrek kinderen, jongeren en leraren nadrukkelijk bij plannen om het leesplezier te vergroten, bijvoorbeeld als ambassadeurs en rolmodellen.
- e. Elke leraar bezit kennis van het (actuele) boekenaanbod voor kinderen en jongeren.

3. De kunst van het lezen is een zorg voor iedereen en behoeft structurele aandacht. Het vormt de basis van een goed functionerende samenleving.

- a. De kunst van het lezen moet een punt van aandacht zijn voor het kabinet, de Kamer en regionale en lokale overheden, werkgevers, vakbonden en alle mensen die verantwoordelijkheid dragen voor anderen.
- b. Leesvaardigheid en een rijke leescultuur zijn belangrijke stabiliserende factoren voor een democratische samenleving. Zorg voor lezen begint van onderaf bij (groot)ouders en moet worden geschraagd door een stevig kabinetsbeleid. Uitgangspunt moet zijn dat wij ons land willen voorbereiden op de toekomst.

Tot slot:

De Leescoalitie gaat graag met alle betrokken spelers aan de slag om het noodzakelijke Leesoffensief te realiseren. Ze vraagt OCW en de regering nadrukkelijk om steun en de benodigde randvoorwaarden om tot een gezamenlijk plan van aanpak en uitvoering daarvan te komen.

Amsterdam, oktober 2020

* Recent verschenen de volgende rapporten over het lezen, het leesbeleid en kansenongelijkheid in Nederland:

- De staat van het Onderwijs (rapport Onderwijsinspectie, april 2020)
- Effectief onderwijs in begrijpend lezen (advies Taalraad, Taalunie, 2019)
- LEES! Een oproep tot een leesoffensief (Adviesrapport Raad voor Cultuur en Onderwijsraad, juni 2019)
- Samen werken aan taal (advies SER, april 2019)
- De impact van het boek (studie KVB Boekwerk, maart 2019)
- De daad bij het woord (beleidsadvies Raad voor Cultuur, september 2018)
- PISA 2018 (rapport PISA, december 2019)
- De sociale staat van Nederland (rapport SCP, september 2019)
- Zicht op de samenleving in coronatijd (rapport SCP, mei 2020)
- Covid-19-monitor (Onderwijsinspectie, april; juli 2020)

** De Leescoalitie bestaat uit Stichting Lezen, de CPNB, Stichting Lezen & Schrijven, de KB Nationale Bibliotheek, Vereniging van Openbare Bibliotheken, het Nederlands Letterenfonds en het Literatuurmuseum/ Kinderboekenmuseum.

Tijd voor een leesoffensief